

Blitzkrieg in Irak: wat doen Turkije en Iran?

Dirk Rochtus

www.knack.be 15/06/2014

Irak staat op barsten door het geweld van fundamentalisten. Dat laat de burens niet onberoerd. Turkije en Iran overwegen militair ingrijpen.

In Irak komen verschillende breuklijnen van religieuze, etnische en geopolitieke aard samen. Religieus: de sjiitische meerderheid heeft na decennialange knechting door Saddam Hoessein weer de hefbomen van de macht in handen, maar discrimineert nu op haar beurt de soennieten. Etnisch: Het centrale gezag van het overwegend Arabische Irak probeert de autonomieverzoeken van de Koerden in het noordoosten van het land af te remmen. Geopolitiek: Turkije vraagt zich ook af hoe ver de Irakese Koerden willen en kunnen gaan en welke uitwerkingen dit zou kunnen hebben op de eigen Koerdische bevolking. Iran sympathiseert met de geloofsbroeders in Bagdad, terwijl het soennitische Saoedi-Arabië zich zorgen maakt over de sjiitische as die Irak en Iran na de val van Saddam hebben gesmeed.

De blitzkrieg die de soennitische jihadi's van de 'Islamitische Staat van Irak en de Levant' (Isis) sinds enkele dagen in Irak voeren tegen de sjiitische regering van premier Nouri al-Maliki, legt al deze breuken open. Isis heeft met Mosul een strategisch belangrijke stad veroverd en bedreigt Bagdad. Zelfs als Bagdad de aanval kan afweren, lijken de provincies Anbar en Ninive verloren te zijn sinds Isis er zijn gezag heeft gevestigd. De Koerden hebben van de verwarring gebruik gemaakt om de stad Kirkook in te nemen. Die stad beschouwen ze zowat als hun 'Jeruzalem', ook al lag ze net buiten de grenzen van de autonome Koerdische regio, de Kurdish Regional Government (KRG). Met de oliebronnen rond Kirkook kunnen de Koerden nu hun droom van volledige onafhankelijkheid misschien wel waar maken.

De 'acties' van zowel Isis als de KRG zetten de eenheid van Irak op het spel. Als Maliki zijn greep op de gebeurtenissen verliest, zou Irak wel eens kunnen uiteenvallen in drie staten, een sjiitische in het zuiden, een Koerdische in het noordoosten (KRG) en een orthodox soennitische in het westen en noordwesten, onder het gezag van respectievelijk Bagdad, de KRG en Isis. Maar alles hangt ook af van hoe de buurstaten Turkije en Iran reageren.

Turkije stond aanvankelijk sceptisch en zelfs vijandig tegenover het ontstaan van een Koerdische deelstaat in Irak, maar had er zich uiteindelijk bij neergelegd. Beter goede economische en politieke betrekkingen met de KRG, dachten de bewindvoerders in Ankara, dan zich ergeren over een Koerdische autonomie die toch niet meer kon worden teruggedroefd. Maar indien de KRG de onafhankelijkheid zou uitroepen, krijgt Turkije er aan zijn zuidgrens een staat bij die de eigen (Turkse) Koerden wel eens op gelijkaardige gedachten zou kunnen brengen. Ook een staat zoals die Isis voor ogen zweeft, vormt een bedreiging voor Turkije, zij het van een andere aard. Want sinds een tweetal weken bestempelt Ankara Isis als een terroristische groepering. Isis heeft wraak genomen door afgelopen week het personeel van het Turkse consulaat in Mosul te gijzelen.

Turkije zit dus opgescheept met een dubbele dreiging van enerzijds etnische en anderzijds terroristische aard. De vraag is nu wat Ankara gaat doen. Het Turkse parlement heeft sinds 2007 jaarlijks een mandaat verleend aan de regering om militaire operaties uit te voeren in het noorden van Irak tegen de Koerdische separatistenbeweging PKK die zich vlak over de grens in de bergen schuilhoudt. De Turkse regering vraagt zich af of dit mandaat volstaat om militair in te grijpen, bijvoorbeeld om de Turkse gijzelaars uit de klauwen van Isis te bevrijden. Maar welke consequenties zou zo'n actie tegelijkertijd hebben voor de relatie tussen Ankara en de KRG? Het lijkt weinig waarschijnlijk dat de Irakese Koerden de aanwezigheid van Turkse troepen zo diep op het grondgebied van het huidige Irak zouden toejuichen.

Ook het sjiitische Iran is bezorgd. Fundamentalistische soennieten zoals die van Isis beschouwen sjiieten als ketters en dus als 'ongelovigen' die mogen worden afgeslacht. Op haar mars naar Bagdad bedreigt Isis ook heel wat steden die heilig zijn voor de sjiieten zoals Kerbela. Dat kan Iran niet laten gebeuren. Teheran heeft nu Maliki zijn - ook militaire - solidariteit uitgesproken in de strijd tegen de 'barbaren' en 'terroristen' van Isis. Ook Irakese ayatollahs roepen de sjiitische gelovigen op om naar de wapens te grijpen om hun heiligdommen te beschermen.

Dankzij de val van de soenniet Saddam in 2003 heeft Iran zijn positie als regionale macht versterkt. Sindsdien is de sjiitische as Iran-Irak de soennitische burens een doorn in het oog. Het ogenblik van de krachtmeting tussen soennieten en sjiieten lijkt aangebroken met Irak als slagveld.